

**MINISTERUL JUSTIȚIEI
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CRIMINOLOGIE**

**PROGRAME DE JUSTIȚIE RESTAURATIVĂ ÎN LUMEA
CONTEMPORANĂ
(ANALIZĂ DOCUMENTARĂ)**

Drd. Ecaterina Balica, Drd. Adriana Cușmir, Drd. Raluca Simion, Drd. Mihai Micle, Drd. Cristina Dâmboeanu

2005

Lucrarea prezintă cele mai importante aspecte ale conceptului de justiție restaurativă, principiile și obiectivele acesteia precum și formele de justiție restaurativă implementate în diverse state. Pe de altă parte, analiza documentară realizată de autori cuprinde și descrierea principalelor programe de justiție restaurativă dezvoltate până în prezent în țările cu tradiție în acest domeniu.

Accentul este pus pe prezentarea particularităților legate de modul de organizare a programelor, instituțiile implicate în derularea acestora, categoriile de infracțiuni pentru care se pot aplica procedee restaurative, momentul în care un caz poate fi trimis către un program de justiție restaurativă, condițiile necesare includerii acestuia într-un program restaurativ, criteriile de selecție a personalului, rezultatele obținute ca urmare a utilizării practicilor restaurative.

Acolo unde sursele bibliografice ne-au permis, am făcut referiri și la modificările legislative adoptate de unele state pentru a permite o mai bună funcționare și extindere a programelor de justiție restaurativă.

Analiza noastră se vrea a fi un argument pentru promovarea acestor practici de justiție restaurativă și în România, cu atât mai mult cu cât în prezent organismele internaționale recomandă utilizarea modelului de justiție restaurativ, atunci când situația permite acest lucru. Amintim în acest sens, *Recomandarea R(99)19* a Consiliului Europei *privind medierea în materie penală* și *Principiile fundamentale privind utilizarea programelor de justiție restaurative în materie penală* adoptate de Organizația Națiunilor Unite în 2002.

De altfel, modelul de justiție restaurativă a fost experimentat și în România începând din anul 2003 când au fost înființate două Centre de Justiție Restaurativă în București și Craiova. Cadrul legal a fost asigurat de ordinele ministrului de justiție 1075/C/2002, 2415/C/2003 și 400/C/2004 privind înființarea, funcționarea și continuarea activității Centrelor de Justiție Restaurativă din București și Craiova.

Centrul de Resurse Juridice, Direcția de Reintegrare Socială și Supraveghere din Ministerul Justiției, Fundația „Familia și Ocrotirea Copilului” au fost instituțiile care au colaborat la realizarea acestui program. Finanțarea a fost asigurată de către Departamentul de Dezvoltare Internațională al Guvernului Marii Britanii (2003) și Uniunea Europeană prin programul PHARE (2004).

În program puteau fi incluși doar minorii (infractori și victime) care au fost implicați în infracțiuni pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a victimei sau infracțiuni de furt prevăzute de articolele 208 CP sau 209 CP. Părțile implicate în conflict puteau fi beneficiare ale serviciilor de mediere.

Rapoartele de evaluare a activității celor două centre au evidențiat aspectele pozitive ale serviciilor de mediere oferite de centre, dar au subliniat și dificultățile pe care acestea le-au întâmpinat în derularea programului (lipsa de autoritate și legitimitate a centrelor, slaba implicare a comunității, colaborare dificilă cu unele instituții implicate în program, cadru legislativ care nu permite includerea în program decât a unor infracțiuni)¹.

Interesul Guvernului României pentru modelul justiției restaurative s-a materializat și în formularea unui proiect de lege care a fost înaintat Parlamentului. În prezent, *Proiectul de lege privind medierea și organizarea profesiei de mediator* se află în lucru la comisiile permanente ale Senatului.

¹ S. M. Rădulescu, Dan Banciu, E. Balica, C. Dâmboeanu, *Evaluarea proiectului experimental de justiție restaurativă derulat în București și Craiova*, Raport Centrul de Resurse Juridice, 2004

Justiția restaurativă propune o nouă modalitate de abordare a criminalității care pune accent pe responsabilizarea infractorului, implicarea victimei și a comunității în actul de justiție, repararea prejudiciului produs victimei și comunității și restabilirea ordinii sociale perturbată de infracțiune, spre deosebire de sistemul clasic de justiție retributivă în care accentul era pus pe pedepsirea infractorului.

Primele programe au fost puse în practică în țările cu un sistem de common law: Canada, Statele Unite, Australia, Noua Zeelandă. În prezent, în aceste state programele de justiție restaurativă s-au dezvoltat puternic și se aplică astăzi pe scară largă, atât pentru infractori minori, cât și majori, pentru un spectru larg de infracțiuni. Cele mai des întâlnite forme de programe de justiție restaurativă sunt: medierea, conferințele familiale, panelurile de victime care se adresează agresorilor, cercurile de verdict, munca în folosul comunității, grupurile comunitare de sprijin pentru victimele infracțiunilor și infractori.

În Europa, programele de justiție restaurativă au fost implementate recent, iar numărul de cazuri rezolvate printr-un program restaurativ este încă destul de scăzut, comparativ cu cel al cazurilor care fac obiectul unei condamnări penale în justiția clasică. Dintre programele de justiție restaurativă cunoscute, la nivelul Europei au fost experimentate, până în momentul de față, medierea, reparația și grupurile comunitare de suport pentru victime și infractori.

În timp ce în Canada, Statele Unite sau Australia programele de justiție restaurativă se adresează atât infractorilor minori, cât și majorilor, în Europa programele s-au adresat în special infractorilor minori și doar într-o mică măsură infractorilor adulți.

Dacă în prima fază eforturile inițiatorilor programelor de justiție restaurativă se orientau către multiplicarea numărului acestora, în prezent majoritatea adepților justiției restaurative s-au concentrat și în direcția

formulării unor principii care să fie aplicate în programele naționale și internaționale de justiție restaurativă. În acest sens, menționăm elaborarea de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a documentului din 15 septembrie 1999 *Recomandarea (99)19 privind medierea penală* și a documentului aprobat în 2002 de către ONU *Principiile fundamentale privind aplicarea programelor de justiție restaurativă în domeniul penal*.

Deși în prezent unele forme de justiție restaurativă, precum medierea sau munca în folosul comunității se implementează în numeroase state, există variații de la un stat la altul (sau chiar în cadrul unui singur stat) în funcție de: tipul de delict, categoriile de delincvenți care sunt eligibile pentru program și instituția care derulează programul.

Dacă la începuturile sale, justiția restaurativă se adresa infracțiunilor cu un grad scăzut de pericolozitate, în prezent ele se aplică inclusiv infracțiunilor foarte grave, așa cum este cazul SUA unde ședințele de mediere se pot organiza inclusiv pentru infracțiunile de omor.

Programele de justiție restaurativă pot fi derulate din inițiativa guvernului, a autorităților judiciare, a organizațiilor neguvernamentale, a organizațiilor religioase sau a universităților. Fiecare dintre aceste instituții poate dezvolta propriile programe de justiție restaurativă, dar există și cazuri în care se construiesc adevărate rețele de instituții care colaborează, pe baza unor protocoale, în derularea unor programe.